

“GLOBAL ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR: FANLARARO TADQIQOTLAR VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

publishers.uz

MOLIYAVIY RESURLARNI TAQSIMLASHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA ULARNING IQTISODIY O‘SISH SIFATIGA TA’SIRI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

tayanch doktoranti Xomidova Kamola G‘olib qizi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22680924>

Kalit so‘zlar: moliyaviy resurslar, iqtisodiy o‘shish sifati, zamonaviy yondashuvlar, moliyaviy ommaboplik (inklyuzivlik), raqamli moliya, taqsimot samaradorligi.	Annotatsiya: Ushbu tezisda moliyaviy resurslarni taqsimlashga zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi va ularning iqtisodiy o‘shish sifatiga ta’siri o‘rganiladi. Jahon banki, IHTT (OECD) va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ishlab chiqilgan ilmiy yondashuvlarga asoslanib, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish orqali barqaror va inklyuziv o‘shishga erishishning nazariy jihatlarini yoritib berilgan.
---	--

Kirish Hozirgi global iqtisodiy sharoitda nafaqat iqtisodiy o‘shish sur’ati, balki uning sifati ham muhim mezonga aylandi. Iqtisodiy o‘shish sifati ijtimoiy adolat, hududiy tenglik, innovatsiyalar va barqaror rivojlanish kabi ko‘rsatkichlar bilan belgilanadi. Buni ta’minlashda moliyaviy resurslarni oqilona va samarali taqsimlash katta ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, moliyaviy resurslarni taqsimlashda zamonaviy yondashuvlarni joriy etish zaruriyati ortib bormoqda.

Torsten Bek (Thorsten Beck, 2018) o‘z tadqiqotida ta’kidlashicha, moliyaviy vositachilik — ya’ni banklar, mikromoliya tashkilotlari va fond bozorlari tomonidan investitsiya oqimlarini boshqarish — faqat umumiy iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Ushbu jarayon orqali moliyaviy resurslar jamiyatning barcha qatlamlariga, ayniqsa kichik biznes, qishloq aholisi va xotin-qizlarga yetib borishi lozim. Bu iqtisodiy o‘shishni adolatli va barqaror qiladi. Samarali

“GLOBAL ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR: FANLARARO TADQIQOTLAR VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

publishers.uz

bo‘lmagan moliyaviy taqsimot esa, aksincha, ijtimoiy tabaqalanishni chuqurlashtiradi va iqtisodiy tizimda beqarorlikni keltirib chiqaradi.

Asli Demirgyuch-Kunt va Leora Klapper (Asli Demirgüç-Kunt & Leora Klapper, 2022) COVID-19 pandemiyasi davrida raqamli moliyaviy xizmatlarning o‘shishiga va ularning kam ta‘minlangan aholiga ta‘siriga e‘tibor qaratadilar. Ularning tahlillariga ko‘ra, mobil banking, elektron to‘lov tizimlari va fintex texnologiyalari ilgari moliyaviy tizimdan foydalanmagan qatlamlarni jalb etadi. Bu iqtisodiy faollikni oshiradi, tadbirkorlikni rivojlantiradi va iqtisodiy o‘shish yanada inklyuziv va sifatli tarzda yuz beradi. Raqamli moliya, ayniqsa, xotin-qizlar va qishloq aholisi uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Nobel mukofoti laureati Jozef Stiglits (Joseph Stiglitz) ta‘kidlashicha, davlatlar moliyaviy bozorlarni to‘g‘ri tartibga solmaganida, ular ko‘pincha resurslarni noto‘g‘ri yo‘naltiradi, spekulativ faoliyatni rag‘batlantiradi va iqtisodiy resurslarni isrof qiladi. U moliyaviy sektorni haddan tashqari liberallashtirish inqirozlarga (masalan, 2008-yildagi moliyaviy inqirozga) olib kelganini misol qilib keltiradi. Davlat tomonidan yaxshi rejalashtirilgan fiskal siyosat resurslarni ijtimoiy foydali va innovatsion sohalarga ajratishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Aks holda, resurslarning noto‘g‘ri taqsimlanishi ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi va iqtisodiy o‘shish sifatini pasaytiradi. Karmen Raynhart va Kennet Rogoff (Carmen Reinhart & Kenneth Rogoff, 2020) ushbu dalil orqali zamonaviy iqtisodiy yondashuvlarda asosiy masala moliyaviy resurslarning mavjudligi (ya‘ni mablag‘larning bor-yo‘qligi) emas, balki ular qanday va kimga taqsimlanayotganida ekanligini ta‘kidlaydilar. Ya‘ni, kapitalni yo‘naltirishda faqat foyda olishni emas, balki ijtimoiy ta‘sir, bandlik, ijodkorlik, texnologik innovatsiyalar va ijtimoiy tenglik kabi mezonlarni hisobga olish kerak. Aynan ushbu yondashuv "yuqori sifatli, inklyuziv o‘shish"ni ta‘minlaydi.

O‘z tadqiqotida Xakimov R.X. O‘zbekistonda moliyaviy resurslardan foydalanishda kuzatilayotgan amaliy muammolarga — jumladan, tarmoqlararo nomutanosibliklar, hududiy tengsizliklar va kreditlarni taqsimlashda shaffoflikning

“GLOBAL ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR: FANLARARO TADQIQOTLAR VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

publishers.uz

yetishmasligiga alohida e’tibor qaratadi. Unik fikricha, resurslarni taqsimlashda samaradorlikni ta’minlash uchun strategik rejalashtirish, davlat-xususiy sheriklik va loyihalarni moliyalashtirish kabi zamonaviy yondashuvlarni joriy etish lozim.

1-Jadval³ Jahon banki va IHTT (OECD) yondashuvlari qiyosiy tahlili

Mezonlar	Jahon banki	IHTT / OECD (Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti)
1. Asosiy yondashuv	Moliyaviy ommaboplik, raqamli moliya, kam ta'minlangan aholi uchun imkoniyatlarni kengaytirish	“Aqlli moliya” (Smart finance) — sifatli o‘shish uchun resurslarni maqsadli va strategik taqsimlash
2. Taqsimlash tamoyillari	Ijtimoiy ta’sir, moliyadan foydalanish imkoniyati, natijaga yo‘naltirilgan taqsimot	Innovatsiyaga yo‘naltirilgan tarmoqlar, hududiy muvozanat, barqarorlik va ta’sirga asoslangan moliyalashtirish
3. Maqsadli guruhlar	Kam daromadli uy xo‘jaliklari, xotin-qizlar, qishloq jamoalari, mikrokorxonalar	Yuqori salohiyatli tarmoqlar, texnologik startaplar, innovatsion xablar, ekologik barqaror loyihalar
4. Taqsimot modeli	Natijaga asoslangan moliyalashtirish (RBF), inson kapitalini rivojlantirishga urg‘u berish	Davlat-xususiy sheriklik (DXSh), venchur moliyalashtirish, samaradorlikka asoslangan byudjetlashtirish

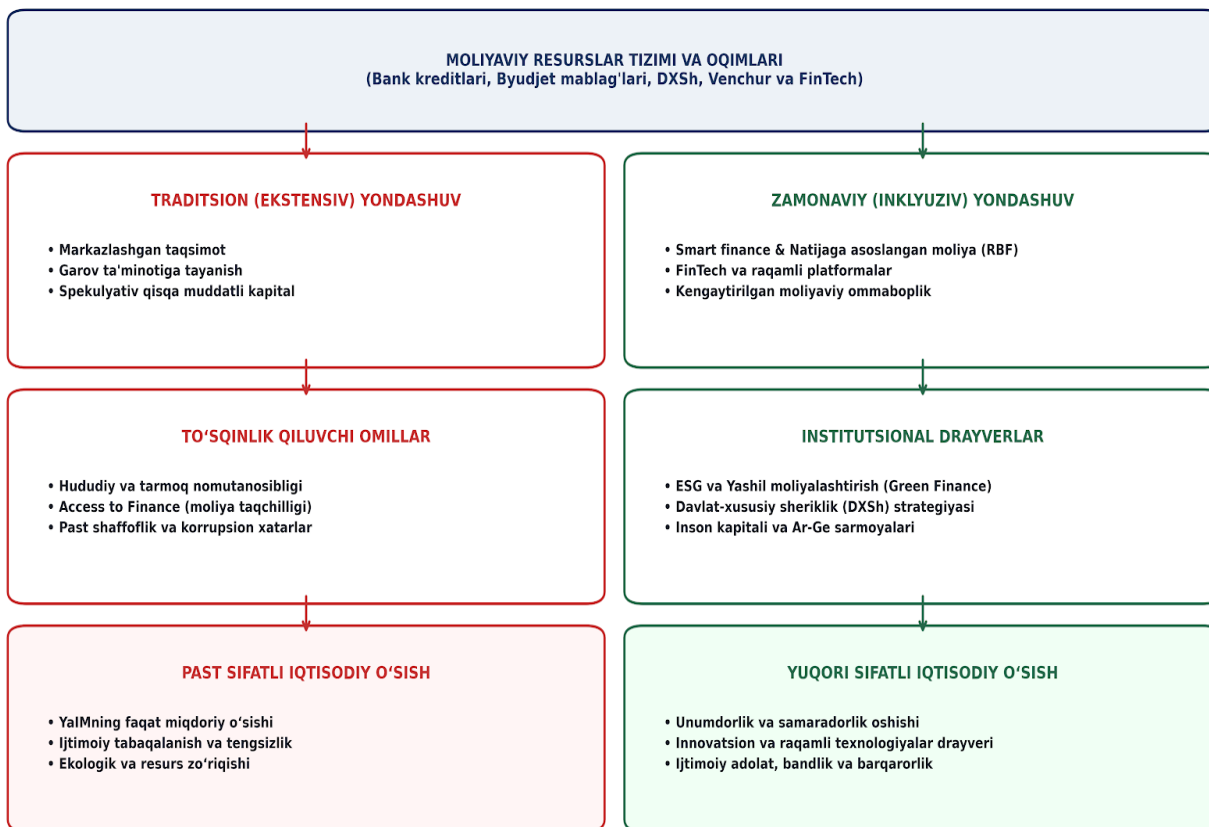
Ushbu tavsiyalar iqtisodiy o‘shish sifatini oshirishga, ya’ni nafaqat YaIM o‘shishini, balki ijtimoiy adolat, barqarorlik va innovatsion faollikni qamrab olishga xizmat qiladi. Ushbu iqtiboslar va ularning kengaytirilgan sharhlari zamonaviy yondashuvlar asosida moliyaviy resurslarni to‘g‘ri taqsimlash nafaqat iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish, balki uning sifatini oshirish, ijtimoiy tenglikni ta’minlash va barqaror rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash uchun ham muhim ekanligini isbotlaydi.

³ Muallif ishlanmasi.

“GLOBAL ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR: FANLARARO TADQIQOTLAR VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

publishers.uz

1-rasm⁴. Moliyaviy resurslarni taqsimlash mexanizmining o'sish sifatiga ta'siri model

Xulosa va takliflar Iqtisodchilar tomonidan ilgari surilayotgan zamonaviy yondashuvlar — raqamli moliya, moliyaviy ommaboplik, natijaga asoslangan moliyalashtirish hamda davlat-xususiy sheriklik kabi mexanizmlar moliyaviy resurslarni samarali, shaffof va ijtimoiy adolatli tarzda taqsimlash imkonini beradi. O'zbekistonda bu borada bir qancha islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, moliyaviy resurslarni taqsimlashda hali ham quyidagi muammolar saqlanib qolmoqda: hududiy tengsizlik, aholi va kichik biznes uchun kreditlarning yetishmasligi, tarmoqlararo nomutanosiblik hamda loyihalarga emas, kafolatlarga asoslangan kredit siyosati. Bu to'liq inklyuziv va barqaror o'sishga to'sqinlik qilmoqda.

⁴ Muallif ishlanmasi.

“GLOBAL ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR: FANLARARO TADQIQOTLAR VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

publishers.uz

1. FinTech, mobil banking va raqamli kredit platformalari orqali moliyaviy xizmatlardan foydalanishni soddalashtirish va ularni keng aholi qatlamiga ommabop qilish iqtisodiy o‘rnatishning inklyuzivligini oshiradi.
2. Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarini rivojlantirish: Infratuzilma va ijtimoiy sohalarga xususiy kapitalni jalb qilish moliyaviy yukni kamaytirishi va sifatli loyihalar sonini oshirishi mumkin.
3. Moliyaviy institutlarning shaffofligi va hisobdorligini oshirish: Moliyaviy resurslarni taqsimlashda korrupsiya, tanish-bilishchilik va manfaatlar natijasi to‘qnashuvini bartaraf etish uchun audit, reyting va monitoring tizimlarini kuchaytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Beck, T. (2018). Financial sector development and economic growth. *European Economic Review*, 101, 107–115.
2. Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., & Ansar, S. (2022). *The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*. World Bank Group.
3. Stiglitz, J. E. (2019). *People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age of Discontent*. W. W. Norton & Company.
4. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2020). *Capital Allocation and Economic Resilience*. Harvard University Working Paper Series.
5. Hakimov, R. X. (2020). *Iqtisodiy o‘rnatishni ta’minlashda moliyaviy resurslardan samarali foydalanish masalalari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
6. <https://globalfindex.worldbank.org>
7. <https://www.oecd.org/inclusive-growth>